

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ВАЗИРЛАР МАҲКАМАСИ
ҲУЗУРИДАГИ БИЗНЕС ВА ТАДБИРКОРЛИК ОЛИЙ МАКТАБИ**

“ТАСДИҚЛАЙМАН”

**Бизнес ва тадбиркорлик олий
мактаби директор ўринбосари
М.М.Адилов**

2025 йил “07” ноябр

**08.00.07 – “Молия, пул муомаласи ва кредит” ихтисослиги бўйича
кириш суҳбати
ДАСТУРИ**

Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги
Бизнес ва тадбиркорлик олий мактаби Илмий Кенгашининг
2025 йил “06” ноябрдаги 16-сон қарори билан тасдиқланган

ТОШКЕНТ – 2025

Б.Б. Алимов. 08.00.07 – “Молия, пул муомаласи ва кредит” ихтисослиги бўйича кириш суҳбати дастури. – Т.:Бизнес ва тадбиркорлик олий мактаби, 2025. – 24 б.

Ушбу дастур Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Бизнес ва тадбиркорлик олий мактаби Илмий кенгашининг 2025 йил “06” ноябрдаги 16-сон қарори билан тасдиқланган.

Кириш суҳбати Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2017 йил 22 майдаги 304-сонли “Олий ўқув юртидан кейинги таълим тизимини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарорлари ва 2017 йил 16 февралдаги ПФ-4958-сон “Олий ўқув юртидан кейинги таълим тизимини янада такомиллаштириш тўғрисида”ги Фармони ҳамда Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестатсия комиссияси Раёсатининг 2016 йил 28 январдаги 220/2-сонли қарорларига мувофиқ тайёрланган.

Дастур 08.00.07 – “Молия, пул муомаласи ва кредит” ихтисослиги бўйича таянч докторантура, докторантура ва мустақил изланувчилкга талабгорлар учун ишлаб чиқилган.

Такризчилар:

Элмирзаев Э.С. –	ТДИУ, “Корпоратив молия ва қимматли қоғозлар”
кафедраси профессори, и.ф.д. проф.
Хусаинов Ш.А. –	УДЕА, “Рақамли иқтисодиёт ва агротехнологиялар”
кафедраси мудири, DSc. доц.

© Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Бизнес ва тадбиркорлик олий мактаби, 2025 йил.

KIRISH

Mustaqillik yillarida O'zbekiston Respublikasida uzluksiz ta'limning noyob tizimi yaratildi, ilmiy-tadqiqot faoliyati, oliy malakali ilmiy va ilmiy-pedagog kadrlar tayyorlash va attestatsiyadan o'tkazish samaradorligini oshirishga, mamlakatning ijtimoiy va iqtisodiy taraqqiyotida ilm-fanning rolini kuchaytirishga yo'naltirilgan salmoqli ishlar amalga oshirildi. Shu bilan birga iqtisodiyot tarmoqlari va ijtimoiy sohani jadal rivojlantirish, ilmiy-intellektual hamda moliyaviy resurslarni to'liq safarbar etgan holda ilmiy-innovatsion salohiyatdan keng foydalanish, istiqbolda ilm-fanni muntazam isloh qilib borishning ustuvor yo'nalishlarini belgilash, zamonaviy bilimga ega va mustaqil fikrlaydigan yuqori malakali kadrlar tayyorlash, ilmiy infratuzilmani modernizatsiya qilish ishlarini sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarilmoqda. Muntazam ravishda yuqori salohiyatli ilmiy va ilmiy-pedagogik kadrlar tayyorlanishiga erishish ilm-fan rivoji, mamlakatning xalqaro darajada e'tirof etilishi, bevosita raqobatbardosh oliy ma'lumotli mutaxassislar tayyorlanishi kabilarda muhim ahamiyat kasb etadi. Bunda "Moliya, pul muomalasi va kredit" ixtisosligi bo'yicha tayanch doktorantura, doktorantura va mustaqil izlanuvchilarga talabgorlar ham ixtisoslik doirasida fanlar bo'yicha bilimga ega bo'lish talab etiladi.

Shundan kelib chiqqan holda oliy malakali ilmiy va ilmiy-pedagog kadrlar tayyorlash va attestatsiyadan o'tkazish tizimining sifati va samaradorligini tubdan oshirish, oliy o'quv yurtidan keyingi ta'lim sohasini yanada takomillashtirish, ilmiy-tadqiqot faoliyatida yoshlarning intellektual salohiyatini har tomonlama namoyon etish imkoniyatlarini kengaytirish maqsadida mamlakatimizda keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilib kelinmoqda. Bu borada Prezidentimiz Sh.Mirziyoyev ta'kidlaganlaridek "O'zbekiston ilm-fan, intellektual salohiyat sohasida, zamonaviy kadrlar, yuksak texnologiyalar borasida dunyo miqyosida raqobatbardosh bo'lishi shart"¹.

Mamlakatimiz ijtimoiy-iqtisodiy taraqqiyoti ko'p jihatdan ta'lim tizimi bilan birga moliya, pul muomalasi va kredit kabi sohalar rivojiga ham bevosita bog'liq. Shu boisdan moliya, pul muomalasi va kredit sohalari bo'yicha ilmiy tadqiqot ishlari sifati va samaradorligi sohani, bu boradagi ilg'or tajribalarni chuqur o'rganishni talab qiladi.

08.00.07 – "Moliya, pul muomalasi va kredit" ixtisosligi bo'yicha tayanch doktorantura, doktorantura va mustaqil izlanuvchilarga kirish imtihoni dasturi yuqorida qayd etilgan talablardan kelib chiqqan holda tuzilgan. Dastur iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) hamda fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning moliya, bank ishi, soliqlar va soliqqa tortish, sug'urta, lizing, moddiy

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning 2017 yil 22 dekabrda Oliy Majlisga Murojaatnomasidan.

va nomoddiy aktivlarni baholash, moliya bozori, xalqaro valyuta-kredit munosabatlari, investisiyalarning nazariy va amaliy jihatlariga oid, amalga oshirilayotgan keng ko'lamli islohotlar sharoitida moliya, pul muomalasi va kreditning o'ziga xos xususiyatlarini atroflicha to'g'ri baholash imkonini beradi.

Shuningdek, "Moliya, pul muomalasi va kredit" ixtisosligidan malakaviy imtihon dasturi moliya, kredit va pul muomalasi nazariyalari (pulning vaqt bo'yicha qiymati konsepsiyasi, "davlat moliyasi" nazariyasi, "arzon pullar" nazariyasi, pulning miqdoriy nazariyasi, pulning nominallik nazariyasi, metall pullar nazariyasi va h.k.) va ularning amaliyotga tatbiqi masalalarini ham qamrab olgan. Bu esa, tadqiqotchilarning moliya, pul muomalasi va kreditning nazariy asoslari borasidagi bilimlarini ham baholash imkonini beradi.

Dasturda qo'yilgan mavzular 08.00.07 - "Moliya, pul muomalasi va kredit" ixtisosligi bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga da'vogarlarning faqatgina shu sohadagi umumiy bilim darajasini aniqlash bilan cheklanmasdan, balki shu sohadagi muammolar va ularning echimlarini topish bo'yicha bilimga ega ekanligini namoyish eta olishini talab qiladi.

Mazkur masalalar bo'yicha nazariy muammolar falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga da'vogarlarning shaxsiy qarashlarining shakllanishini yuzaga chiqarishga qaratilgan. Dastur 08.00.07 - "Moliya, pul muomalasi va kredit" ixtisosligi pasportiga tegishli bo'lgan barcha masalalarni o'z ichiga qamrab oladi.

Ushbu dastur 08.00.07 - "Moliya, pul muomalasi va kredit" ixtisosligi bo'yicha iqtisodiyot fanlari falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgor ilmiy xodim-izlanuvchilar, tayanch doktorant, doktorant va mustaqil izlanuvchilar uchun kirish imtihoniga tayyorlanish va uni topshirish uchun mo'ljallangan.

I BO'LIM

1-mavzu. Moliyaning mohiyati va funksiyalari

Moliyaning iqtisodiy kategoriya sifatidagi mohiyati. Moliyaning asosiy funksiyalari. Moliyaning vujudga kelish shart-sharoitlari va zarurati. Moliya fanining asoschilari: A.Smit va D.Rikardo. Moliyaning kelib chiqishi, uning davlat va pul-tovar munosabatlarini rivojlantirishdagi o'rni. Davlat moliyasi nazariyasi. Davlatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida moliyaning roli. Moliyaviy resurslar. Moliyaning iqtisodiy qonunlar va iqtisodiy kategoriyalar bilan o'zaro bog'liqligi. Rivojlanayotgan mamlakatlarda moliyaning xususiyatlari. O'zbekiston Respublikasining moliyaviy holati. Iqtisodiyotni tartibga solishda moliyaning roli va tutgan o'rni. Iqtisodiyotni tartibga solishda moliyadan foydalanishning asosiy yo'nalishlari.

2-mavzu. Moliya tizimi

Moliya tizimi: xususiyati, sohalari va tarmoqlari. Moliyaviy siyosat. Pul va moliyaviy oqimlar, ularning o'zaro bog'liqliklari. Moliyaviy boshqaruv organlari. Boshqaruv mexanizmlari: prognozlashtirish, rejalashtirish va nazorat. Moliyaviy institutlar va bozorlar, ularning funksiyalari. Moliyaviy bozorlar orqali resurslarni qayta taqsimlash xususiyatlari. Bozor iqtisodiyotiga o'tish davrida moliyaning qayta taqsimlash funksiyasi. Moliyaviy nazorat o'tkazishning shakllari va usullari. Soliq va bojxona tizimlari. Soliqlar va bojlarni undirishning moliyaviy-huquqiy asoslari. O'zbekiston Respublikasining moliya tizimi. O'zbekiston moliya tizimining sohalari va bo'g'inlari. Moliya tizimi soha va bo'g'inlari o'rtasidagi moliyaviy munosabatlarning o'ziga xos xususiyatlari. Iqtisodiy agentlarning moliyasini shakllantirish va foydalanish mexanizmlarining umumiy tavsifi. Uy xo'jaligi moliyasini tartibga solishning xususiyatlari. Iqtisodiy agentlar moliyasini Davlat byudjeti bilan aloqalari. Byudjet tizimini boshqarish tamoyillari. Harakatlar strategiyasida moliya tizimini rivojlantirish borasidagi ustuvor vazifalar. Moliya tizimining barqaror ishlashini ta'minlovchi omillar: moliya siyosati va boshqaruv tizimi hamda soliq siyosati va moliyaviy nazorat. O'zbekiston moliya tizimining rivojlanish bosqichlari va zamonaviy islohotlar: mustaqillik davrida moliya tizimidagi o'zgarishlar hamda raqamli moliya va elektron byudjet tizimlari.

3-mavzu. Moliyaviy boshqaruv mexanizmlari

Davlatning moliyaviy siyosati. Moliyaviy siyosatning asosiy yo'nalishlari. Moliyaviy siyosatni amalga oshirishda davlatning roli. Moliyaviy siyosatni amalga oshirish mexanizmlari. Moliyaviy boshqaruv samaradorligini baholash mezonlari. Davlat moliya siyosati, xo'jalik sub'ektlari moliya siyosati. Moliyaviy siyosat strategiyasi va taktikasi. Moliyani Davlat tomonidan tartibga solish. Makro darajada

moliyani boshqarish. O'tish davrida iqtisodiyotni moliyaviy sog'lomlashtirish shakllari. Moliyaviy mexanizm, uning tarkibiy qismlari va elementlari. Moliyaviy dastaklar va rag'batlantirish tizimi. Bozor iqtisodiyotiga o'tish sharoitida moliyaviy mexanizmlarning qayta shakllanishi. Turli mulkchilik shaklidagi xo'jalik yurituvchi sub'ektlar moliyasini boshqarish. Davlat moliyaviy nazoratining turlari va uni amalga oshiruvchi organlar. Moliyaviy nazoratni tashkil etish. Bozor iqtisodiyotiga o'tish sharoitida moliyaviy nazoratning roli va ahamiyati. Nazorat tizimi samaradorligini oshirish yo'llari. Auditorlik nazoratining barpo etilishi va rivojlanishi. O'zbekiston Respublikasining moliyaviy siyosati. O'zbekiston Respublikasining xalqaro kapitallar bozori bilan aloqalari.

4-mavzu. Byudjet tuzilmasi va byudjet tizimi

Byudjetning xususiyati va roli. Unitar va federativ davlatlarning byudjet tuzilmasi va tizimi. O'zbekiston Respublikasining byudjet tuzilmasi va tizimi. Byudjet tizimi faoliyatining asosiy tamoyillari. Biriktirilgan va tartibga soluvchi daromadlar. Davlat byudjeti va oila byudjetini loyihalashtirishdagi tafovutlar. Byudjet tizimining alohida tarmoqlari o'rtasida daromad va xarajatlarning taqsimlanishi. Byudjet tasnifining asosiy tamoyillari. Byudjet daromadlari va xarajatlarining tasnifi. Byudjet defisitini moliyalashtirish manbalari tasnifi. Turli darajadagi boshqaruv organlarining byudjet huquqlari. Davlat qarzlar turlarining tasnifi. Taraqqiy etgan mamlakatlarda davlat qarzi va davlat byudjeti defisitining jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozining vujudga kelishidagi o'rni. Davlat byudjeti mablag'lari hisobidan respublikamizning yirik tijorat banklarining kapitallashish darajasini oshirish, Hukumat, mahalliy hokimiyati organlari tomondan kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub'ektlari rivojini har tomonlama qo'llab-quvvatlash.

5-mavzu. Byudjet jarayoni

Rivojlangan davlatlarda byudjet jarayoni. Byudjet jarayoni tushunchasi va uning mohiyati. Byudjet jarayonini tashkil etish asoslari va uning vazifalari. Byudjet jarayonining ishtirokchilari va ularning vakolatlari. Byudjet rejalashtirilishi va uni tashkil etish tamoyillari, metodlari. Byudjet jarayoni bosqichlari. Davlat byudjetini shakllantirish jarayoni. Byudjet loyihasini tuzish. Qonun chiqaruvchi organlarda byudjetni ko'rib chiqish va tasdiqlash. Byudjetni ijro etish tizimi (intizomi) va uning nazoratining huquqiy asoslari. Byudjet ijrosi va uni tasdiqlash. O'zbekiston Respublikasida byudjet jarayonini takomillashtirish yo'nalishlari.

6-mavzu. Davlat byudjeti

Davlat byudjetining ijtimoiy-iqtisodiy mohiyati va roli. Turli iqtisodiyotlarda byudjet tuzilmasi. Davlat byudjetining funksiyalari. Xorijiy mamlakatlarda Davlat

byudjetining roli. Davlat byudjeti daromadlarining tarkibi, strukturasi va ularning manbalari. Davlat byudjeti daromadlari va xarajatlarining tavsifi. Subsidiyalar, subvensiyalar, dotasiyalar, byudjet ssudasi. O'zbekiston Respublikasining Davlat byudjeti. O'zbekiston Respublikasi Davlat byudjeti daromadlari va xarajatlarining tarkibi va strukturasi. Respublika byudjeti va mahalliy byudjetlar. Turli darajadagi byudjetlar o'rtasidagi o'zaro aloqalar. Byudjetni tuzish va ijro etish. Davlat byudjeti muvozanati va taqchilligi (defisiti), taqchillikni qoplash manbalari va ularni tartibga solish mexanizmlari. Byudjet profisiti. O'zbekiston Respublikasida davlat byudjeti siyosati va islohotlari. Davlat byudjetining iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdagi o'rni: makroiqtisodiy muvozanatni ta'minlash hamda investitsiya va ijtimoiy dasturlarni moliyalashtirishdagi ahamiyati.

7-mavzu. Davlat byudjeti daromadlari va xarajatlari

Byudjet daromadlaring strukturasi. Byudjet daromadlarining iqtisodiy mazmuni. Soliqlarning iqtisodiy tabiati va funksiyalari. Respublika byudjeti daromadlari. Maxalliy byudjetlar daromadlari. O'zbekiston Respublikasi sub'ektlari byudjetlarining daromadlari. Byudjetlararo munosabatlarni tashkil etish zaruriyati. O'zbekiston Respublikasining soliq tizimi. Byudjetning soliqsiz daromadlari. Byudjet xarajatlarining mazmuni. Byudjet krediti, subsidiyalari, subvensiyalari, dotasiyalari va investisiyalari. Rezerv fondi. Mahalliy byudjetlarning daromadlari va xarajatlari. Mahalliy byudjetlarni subvensiyadan chiqarish.

8-mavzu. Davlat krediti

Davlat krediti tushunchasi va mohiyati. Davlat kreditining asosiy shakllari: ichki davlat krediti; tashqi davlat krediti; Qarz majburiyatlari (davlat obligatsiyalari, qarz shartnomalari va boshqalar). Davlat kreditining subyektlari va ob'yektlari. Davlat kreditining funksiyalari. Davlat kreditini boshqarish mexanizmlari. Davlat qarzining turlari va takomillashtirish yo'llari. Davlat qimmatbaho qog'ozlari va ularning Davlat byudjeti daromadlarini shakllantirishda va defisitini qoplashdagi roli. Davlat qimmatli qog'ozlari bozori va uni foiz stavkalarini tartibga solishdagi ahamiyati. Makroiqtisodiy tartibga olish va davlat qimmatbaho qog'ozlari bozori. Markaziy bankning hukumat kreditlari va ularning pul aylanmasiga ta'siri. O'zbekiston Respublikasida davlat krediti tizimi. Davlat kreditining ijobiy va salbiy jihatlari. Xalqaro tajriba: rivojlangan davlatlarda davlat krediti boshqaruvi. Byudjetdan tashqari maqsadli fondlarning iqtisodiy mohiyati va ularni moliya tizimidagi ahamiyati. Moliya tizimida byudjetdan tashqari va boshqa tarmoqlar o'rtasidagi bog'liqliklar. Byudjetdan tashqari maqsadli fondlarni tashkil etish sabablari va ularning turlari. Byudjetdan tashqari maqsadli fondlarni shakllantirish manbalari va mablag'lardan foydalanish yo'nalishlari.

9-mavzu. Davlat byudjeti g'azna ijrosi

O'zbekiston Respublikasining G'aznachilik tizimi vazifalari. G'aznachilik tizimiga yuklatilgan vazifalarni amalga oshirishda boshqaruv organlari, mahalliy hokimiyatlar, O'zbekiston Respublikasining Markaziy banki, tijorat banklari va boshqa tashkilotlar o'rtasida hamkorlikdagi faoliyat. G'aznachilik tizimiga o'tishning ob'ektiv zarurligi. G'aznachilik tizimi joriy etilgandan keyingi dastlabki moliyaviy samaralar. Xorijiy davlatlarda G'aznachilikning asosiy vazifalari. Byudjet ijrosining asosiy bosqichlarida Davlatning moliyaviy nazorati. Byudjet mablag'laridan maqsadli va samarali foydalanishni nazorat qilishda G'aznachilik organlarining asosiy vazifalari. Moliya va G'aznachilik organlari vazifalarining taqsimlanishi.

10-mavzu. Korporativ moliya

Korporativ moliyaning mazmuni va ularni tashkil etish tamoyillari. Korporativ moliyaviy munosabatlar tizimi. Korporativ tuzilmalarda moliyaviy menejer vazifalari. Korporativ tuzilmalarning moliya bozoridagi faoliyati. Pul mablag'larining vaqt bo'yicha qiymati konsepsiyasi. Korxonalarni moliyalashtirish manbalari. Qarz mablag'lari hisobiga moliyalashtirish. Korporativ moliyada xorijiy kapitalni jalb qilish. Kapital bahosini aniqlash. Moliyaviy aktivlar daromadlilikini baholash. Risk va daromadlilikni baholash. Dividend siyosati. Korporativ birlashishlar va qo'shib olishlar hamda ularga sabab bo'luvchi holatlar. Aksiyalarni birlamchi (IPO) va ikkilamchi ommaviy joylashtirish (SPO). Korporativ evroobligasiyalar muomalaga chiqarish va joylashtirish.

11-mavzu: Xalqaro moliya munosabatlari

Zamonaviy global iqtisodiyotda xalqaro moliyaviy munosabatlarning roli. Xalqaro moliyaviy munosabatlarning tartibga solinishi. Xalqaro moliyaviy tashkilotlar. Jahon banki va uning faoliyat yo'nalishlari. Xalqaro valyuta fondi va uning faoliyat yo'nalishlari. Evropa tiklanish va taraqqiyot banki va uning faoliyat yo'nalishlari. Osiyo taraqqiyot banki va uning faoliyat yo'nalishlari. Xalqaro moliyaviy tashkilotlar va O'zbekiston o'rtasidagi hamkorlik aloqalari. Xalqaro moliya munosabatlarida suveren qarzlar. Xalqaro moliya bozori. Xalqaro moliya bozorining valyuta sektori. Xalqaro kredit bozori. Xalqaro fond bozori. Xalqaro sug'urta bozori. Zamonaviy xalqaro oltin bozori. Xalqaro hosilaviy moliyaviy instrumentlar bozori. Xalqaro moliya bozorida sekyuritizasiya. Xalqaro moliyaviy munosabatlarda risklar boshqarish tizimlari. Xalqaro moliyaviy munosatlarda to'lov infrastrukturasi. Xalqaro moliya bozorida suveren davlatlar. Mintaqaviy moliya bozorlari. Xalqaro moliya bozorining institusional tarkibi. O'zbekiston xalqaro moliya bozori tizimida.

II BO'LIM. PUL MUOMALASI VA KREDIT

12-mavzu. Pulning mohiyati va funksiyalari. Pulning kelib chiqishi

Pul tushunchasi va uning iqtisodiy mohiyati, tarixiy bosqichlari. Pulning miqdoriylik nazariyasi. Pulning nominallik nazariyasi. Metall pullar nazariyasi. Zamonaviy monetarizm. J.M.Keynsning pullarga talab va pullar taklifi xususidagi nazariy qarashlari. Jamiyatning iqtisodiy rivojlanishida pulning roli. Pulning paydo bo'lishi: qog'oz va kredit pullar. Zamonaviy iqtisodiyotda pulning o'rni va ahamiyati. Pullarning oltin bilan taminlanishi. Banknotalar emissiyasi. J.M.Keynsning "arzon pullar" konsepsiyasi va uning jahon moliyaviy inqirozi sharoitida qo'llanilishi. M.Fridmenning restriksion pul-kredit siyosati konsepsiyasining jahon moliyaviy inqirozi sharoitida qo'llanilishi. Ichki talabni rag'batlantirishga qaratilgan pul-kredit siyosati va uni amalga oshirish yo'llari. Pulning qiymatiga ta'sir etuvchi asosiy omillar. Pul muomalasi va pul aylanishi o'rtasidagi farq. Pul tizimining asosiy elementlari. Pulning rivojlanish tendensiyalari va raqamli (virtual) pul shakllari.

13-mavzu. Pul muomalasi

Pul muomalasi tushunchasi. "Pul aylanmasi" tushunchasining mazmuni. Pul aylanmasining tarkibi: naqd va naqdsiz pul aylanmasi. Pul muomalasi qonuni. Pulga bo'lgan talab va taklif. Pul massasining tarkibi va dinamikasi. Pul aylanishining sur'ati va uning pul massasiga ta'siri. Pul agregatlari va ularning tavsifi. Pulning qadrsizlanishi va uning asosiy sabablari. Inflyasiya, sabablari, turlari va oqibatlari. O'zbekistonda inflyasiya va inflyasion jarayonlar: uning o'ziga xos xususiyatlari; inflyasiyaga qarshi kurash tadbirlari; inflyasiyani yuzaga keltiruvchi nomonetar va monetar omillar. O'zbekiston Respublikasida naqd pul muomalasining o'ziga xos xususiyatlari. Banklarning kassa aylanmasini prognozlash. O'zbekistonda naqd pul harakatini tashkil etish va uni nazorat qilish. Globallashuv sharoitida jahon xo'jaligida real qiymatga ega bo'lmagan pul hajmining ko'payishi sabablari va uning oldini olish yo'llari.

14-mavzu. Pul tizimi

"Pul tizimi" tushunchasining mazmuni. Pul tizimining asosiy shakllari: bimetallizm, monometallizm, oltinga almashinmaydigan kredit pullari tizimi. Pul tizimining asosiy elementlari. Pulning turlari. Qog'oz pullar, kelib chiqishi va qadrsizlanish sabablari. Kredit pullari, veksell va veksell muomalasi. Banknotalar. Cheklar va chek muomalasi. Plastik kartochkalar. Pul emissiyasi tartibi. Pul multiplikatori. Pulning xarid qobiliyati va uning barqarorligini ta'minlash. O'zbekiston Respublikasi pul tizimi: milliy pul birligi "so'm"ning barqarorligini

mustahkamlash istiqbollari. Pul mablag'larining ulkan emissiyasi natijasida muomalada ortiqcha pul massasining paydo bo'lishining salbiy oqibatlari va unga yo'l qo'ymaslik choralari.

15-mavzu. Kreditning mohiyati va funksiyalari

Kreditning mohiyati. Kreditning funksiyalari. Kreditning shakllari va turlari. Bank krediti va uning bozor iqtisodiyoti sharoitida rivojlanishi. Tijorat krediti va uning rivojlantirish istiqbollari. Ijtimoiy-yo'naltirilgan bozor iqtisodiyoti sharoitida davlat krediti. Ssuda kapitali va kredit. Ssuda foizining mazmuni va uning o'zgarishiga ta'sir etuvchi omillar. Ssuda foizining me'yori. Pul-kredit orqali tartibga solish tizimida markaziy bankning foiz siyosati. Ssuda kapitallari bozori. Ssuda kapitallari bozorining mohiyati va funksiyalari. O'zbekiston Respublikasida ssuda kapitallari bozorining shakllanishi va rivojlanishi. Tijorat banklari kredit portfelida uzoq muddatli kreditlar salmog'ini yanada oshirish chora-tadbirlari. Qishloq joylarida uy-joy qurilishini kreditlashni kuchaytirish yo'llari.

16-mavzu. Banklar va bank tizimi

Banklarning paydo bo'lishi va rivojlanishi. Iqtisodiyotda bozor munosabatlarining rivojlanishida banklar rolining kuchayishi. O'zbekiston Respublikasi bank tizimi. O'zbekiston Respublikasining "Banklar va bank faoliyati to'g'risida"ga qonuni. Markaziy bank faoliyatining maqsadi va funksiyalari. Milliy valyutaning barqarorligini ta'minlash - Markaziy bankning bosh maqsadi. Iqtisodiyotni pul-kredit tizimi orqali tartibga solishda Markaziy banklarning roli. Tijorat banklari funksiyalari va turlari. Moliyaviy vositachilik - banklarning asosiy faoliyati. Moliya bozorlarini tartibga solish va erkinlashtirish sharoitida banklar. Banklarni tarkibiy tashkil etish va boshqarish. Bank aksiyadorlik korxonasi sifatida. Tijorat banklarining Markaziy bank bilan o'zaro munosabatlari. Markaziy bank banklarning banki sifatida. Markaziy bankning pul-kredit siyosati va uni amalga oshirish mexanizmi. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik, fermerlik faoliyatlarini moliyaviy ta'minlashda tijorat banklarining rolini yanada oshirish chora-tadbirlari. Raqamli iqtisodiyot sharoitida raqamli bank xizmatlarini joriy etish.

17-mavzu. Tijorat banklarining resurslari

Tijorat banklari resurslarining depozitli manbalari. Tijorat banklari resurslarining depozitsiz manbalari. Tijorat banklarining umumiy kapitali va uning funksiyalari. Umumiy kapitalning tarkibi. Asosiy kapital va uning tarkibi. Qo'shimcha kapital va uning tarkibi. Kapitalni etarli darajasini tavsiflovchi moliyaviy koeffisientlar. Aholining pul mablag'larini banklarga jalb etish jarayoniga ta'sir etuvchi omillar. Depozitlarga to'lanadigan foizlar va ularga ta'sir qiluvchi

omillar. Bank xizmatlarining yangi turlarini joriy etish yo'llari. Aholi va xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning banklardagi bo'sh pul mablag'larini depozitlarga jalb etishni ko'paytirish bo'yicha belgilangan vazifalar.

18-mavzu. Naqd pulsiz to'lov aylanmasini tashkil qilish asoslari

Pul aylanmasi tushunchasi. Naqd pullik va naqd pulsiz hisob-kitoblar. O'zbekiston Respublikasida naqd pulsiz hisob-kitoblarning asosiy shakllari: to'lov topshiriqnomasi bilan hisob-kitoblar; to'lov talabnomasi bilan hisob-kitoblar; akkreditivlar bilan hisob-kitoblar; inkasso bo'yicha hisob-kitoblar; cheklar bilan hisob-kitoblar. To'lov oborotining yangi vositalari: plastik kartochkalar, veksel. Faktoring va uning O'zbekistonda foydalanish amaliyoti. To'lovsizlik muammosining sabablari, oqibatlari va uni hal qilish yo'llari. Inqirozga qarshi choralar dasturini amalga oshirish sharoitida tijorat banklarining likvidligi va to'lov qobiliyatini yanada oshirishning ustuvor yo'nalishlari.

19-mavzu. Kreditlash asoslari

Xo'jalik sub'ektlarini kreditlash – banklarning asosiy vazifasi. Bank aktivlari tarkibida kreditlar. Bank kreditlashining tamoyillari. Tijorat banklarining kredit siyosati. Kreditlash ob'ektlari va sub'ektlari. Qarz oluvchining kreditga layoqatliligi va uni baholash. Kreditning qaytarilishi va uni ta'minlash yo'llari. Garov va garov mexanizmlari. Kafolat. Kreditlashda risklar. Foizli risk va uning kelib chiqish sabablari. Sug'urta riski. Risklarni baholash va ularni pasaytirish yo'llari. Tijorat banklarining kredit portfeli va ular sifatining tasnifi. Kredit portfelini diversifikasiyalashning maqsadi. Kredit portfelini diversifikasiyalashning asosiy yo'nalishlari. Xo'jalik yurituvchi subektlarni qisqa muddatli kreditlashning zamonaviy usullari. Kredit liniyalarini ochib va alohida ssuda schyotidan kreditlashning tavsiflari. Kontokorrent shaklida kreditlash. Overdraft bo'yicha kreditlash. Overnayt. Lombard krediti. Sindisiyalashgan kreditlar. Ipoteka va ipotekali kreditlash. Iste'mol krediti va uni rivojlantirish istiqbollari. Mikrocreditlash va uning xususiyatlari. Qishloq xo'jalik sub'ektlarini kreditlash va uning o'ziga xos xususiyatlari. Muammoli kreditlar: kelib chiqish sabablari va ularni boshqarish usullari. Kredit qaytarilmagan holatlarda zaxiralarni tashkil qilish tartibi. Uzoq muddatli kreditlashda investision loyihalarning samaradorligini baholash. Kredit shartnomasining mazmuni, tomonlarning huquq va majburiyatlari. Iqtisodiyotning real sektori hamda tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish maqsadida banklar tomonidan berilayotgan kreditlari hajmini yanada oshirish yo'llari.

20-mavzu. Banklarning investision faoliyati

Tijorat banklari investision faoliyatining tavsifi. To'g'ri va portfelli

investisiyalar. Investision loyihalarni moliyalashtirish. Investision loyihalar samaradorligini iqtisodiy baholash. Sof diskontli daromad. Investision loyihalarni moliyalashtirish manbalari. Investision loyihalarga bank kreditlari. Sindisiyalashgan kreditlar - investision loyihalarni moliyalashtirishda risklarni kamaytirish va mablag'lar jalb etish usuli sifatida. Banklarning portfelli investisiyalari: maqsadi va vazifalari. Qimmatli qog'ozlar bozorida bank operasiyalari. Banklarning trast operasiyalari. O'zbekistonda banklarning investision operasiyalarini rivojlantirish istiqbollari. Investision loyihalarni moliyalashtirish jarayonida banklarning faolligini oshirish yo'nalishlari. Tijorat banklarini yirik investisiya institutlariga aylantirishning dolzarb masalalari.

21-mavzu. Pul-kredit orqali tartibga solish

Pul-kredit siyosati – makroiqtisodiy tartibga solish vositasi sifatida. Pul-kredit orqali tartibga solishning Keynscha va monetaristik konsepsiyalari. Makroiqtisodiy tartibga solish tizimida monetar va fiskal-byudjet siyosati. Pul-kredit orqali tartibga solishda Markaziy bankning roli. Pul-kredit orqali tartibga solish instrumentlari. Qayta moliyalash siyosati. Qayta moliyalash stavkasi va uning depozit va kredit stavkalarini shakllanishidagi roli. Majburiy zaxira siyosati va uning tijorat banklari kredit salohiyatiga tasiri. Ochiq bozor siyosati va uning muomaladagi pul massasining dinamikasiga ta'siri. Pul-kredit orqali tartibga solish tizimida valyuta siyosati va valyuta orqali tartibga solish. Pul massasi ustidan nazorat. Monetar indikatorlar va ularning tavsifi. Pul massasini pul bozori orqali boshqarish. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki pul-qredit siyosatining asosiy yo'nalishlari. Ichki talabni moliyaviy rag'batlantirish, banklarning kapitallashish darajasini yanada oshirish, tijorat banklarining resurs bazasini mustahkamlash bo'yicha belgilangan vazifalar.

22-mavzu. Bank ishini boshqarish (menejmenti)

Bank faoliyatini tashkil etish va banklarni boshqarish tuzilmasi. Bank faoliyatini tartibga solish va nazorat. Tijorat banklari resurslarini boshqarish. Likvidlilikni ta'minlash - bank resurslarini boshqarishning asosiy maqsadi. Bank aktivlarini boshqarish. Aktivlarni boshqarishning maqsadi va vazifalari. Tijorat banklari aktivlarini boshqarish usullari. Bank risklari va ularning turlari. Risklarni baholash va boshqarish usullari. Aktivlarni diversifikasiyalash - bank risklarini kamaytirish va daromadlilikni ta'minlashning asosiy sharti sifatida. Tijorat banki foydasi va rentabelligi. Foydani ko'paytirish yo'llari. Bank foydasini taqsimlash. Bankning foiz siyosati. Tijorat banklari faoliyatining moliyaviy ko'rsatkichlari. Tijorat banklari faoliyatida korporativ boshqaruvni takomillashtirishning o'zni. Tijorat banklari faoliyatini baholash mezonlarini o'zgartirish.

23-mavzu. Bank ishida marketing

Bank ishida marketingning mohiyati va xususiyatlari. Banklarning maqsadli bozorlari – mijozlar bozori hamda bank mahsulotlari va xizmatlari bozori. Bankdagi rejalashtirish tizimi. Bank faoliyatining joriy va strategik rejasi. Strategik rejaning mazmuni. Strategik rejalashtirishga bo'lgan turlicha yondashishlar. Rejalashtirish bosqichlari. Marketingni rejalashtirish. Rejalashtirish tizimiga bo'lgan talablar. Marketingni rejalashtirish. Mahsulot strategiyasi. Narx strategiyasi. Mijozlarga bank mahsulotlari va xizmatlarini etkazib berish tizimi sohasidagi strategiya. Kommunikasiya strategiyasi. Marketingda risk strategiyasi. Risk strategiyasini ishlab chiqish. Bankdagi marketing bo'yicha nazorat tizimi. Nazorat jarayoni bosqichlari. Marketing bo'yicha nazorat turlari. Samarali nazoratning asosiy qirralari. Eksportga mahsulot ishlab chiqaruvchi korxonalarni kreditlash jarayoni monitoringi. Zarar ko'rib ishlayotgan va iqtisodiy nochor korxonalarni sog'lomlashtirishda bank marketingining rolini oshirish bo'yicha belgilangan vazifalar.

III BO'LIM. MOLIYA BOZORI

24-mavzu. Zamonaviy iqtisodiyotda moliya bozorining roli

Moliya bozorining iqtisodiy mohiyati. Moliya bozorining iqtisodiyotdagi ahamiyatli jihatlari. Moliya bozorining funksiyalari. Moliyaviy resurslar doiraviy aylanishida moliya bozorining roli. Moliya bozori ishtirokchilari. Moliya bozorida vositachilar tiplari. Moliya bozorining tarkibiy tuzilishi. Pul bozori. Kapital bozori. Qimmatli qog'ozlar bozori. Moliya bozori modellari. Bank kreditlari yordamida moliyalashtirish. Qimmatli qog'ozlar bozori orqali moliyalashtirish. Bank modeli. Moliya bozorining anglo-sakson modeli. Autsayderlik modeli. Moliya bozorining islom modeli.

25-mavzu. Pul bozori

Pul bozorining iqtisodiy mohiyati. Pul bozorining vujudga kelishi. Pul bozorining qo'llanish xususiyatlari. Pul bozori ishtirokchilari. Davlat, tijorat banklari, korxonalar va boshqalar pul bozori ishtirokchisi sifatida. Pul bozori instrumentlari: davlat qisqa muddatli qimmatli qog'ozlari, qayta sotib olinuvchi shartnomalar, depozit sertifikatlari, tijorat qog'ozi va boshqalar. Davlat qisqa muddatli qimmatli qog'ozlarining diskont stavkalari. Pul bozori instrumentlari daromadliligi va risklilik darajasi. Respublikamizda pul bozori amal qilish mexanizmi. Pul bozorida qisqa muddatli kreditlarning ajratilish tartibi.

26-mavzu. Aksiyalar va obligasiyalar bozori

Aksiyalar va ularning qo'llanish xususiyatlari. Oddiy va imtiyozli aksiyalar. Konvertasiyalanuvchi imtiyozli aksiyalar. Aksiyalar emitentlari. Aksiyalar chiqarish to'g'risida qaror qabul qilish. Aksiyalarni joylashtirish. Aksiyalarni joylashtirishda ochiq va yopiq obuna. Aksiyalarni qaytarib sotib olish. Aksiya kursi va unga ta'sir etuvchi omillar. Aksiyalar nominal qiymati va bozor bahosi. Aksiyalar daromadlilik. Obligasiyalar moliya bozorining muhim instrumenti. Obligasiyalar emitentlari. Obligasiyalar tasniflanishi. Davlat obligasiyalari. Munisipal obligasiyalar. Korporativ obligasiyalar va ularni muomalaga chiqarish shartlari. Suveren va korporativ evroobligasiyalar. Obligasiyalar qiymati va daromadlilik. Obligasiyalar muomalaga chiqarish shartlari. Xalqaro obligasiyalar muomalaga chiqarish va joylashtirish.

27-mavzu. Hosilaviy qimmatli qog'ozlar bozori

Hosilaviy qimmatli qog'ozlarning iqtisodiy mohiyati va ularning o'ziga xos xususiyatlari. Hosilaviy qimmatli qog'ozlar moliya bozori instrumentlari sifatida. Hosilaviy qimmatli qog'ozlarning funksiyalari. Hosilaviy qimmatli qog'ozlar turlari. Forvard shartnomalari. Fyuchers shartnomalari va turlari. Opsion shartnomalari. Opsionlar turlari. Amerika opsionlari. Evropa opsionlari. Opsionlar bo'yicha bazaviy aktivlar. Svoplar iqtisodiy mohiyati. Svoplar turlari. Valyuta svopi qo'llanish xususiyatlari.

28-mavzu. Ipoteka qimmatli qog'ozlar bozori

Ipoteka. Ipoteka krediti. Ipoteka krediti. Ipoteka qimmatli qog'ozlari. Ipoteka va ipoteka kreditlash amaliyotini moliyaviy ta'minlash. Ipoteka qimmatli qog'ozlari tasnifi va tavsifi. Ipoteka obligasiyalarini muomalaga chiqarish va joylashtirish. Ipoteka bozori modellari va qo'llanish xususiyatlari. An'anaviy model (bitta bosqichli, Evropa modeli) o'ziga xos xususiyatlari. Ipoteka bozorining ikki bosqichli Amerika modeli amal qilish mexanizmi. Ssuda-jamg'arma modeli qo'llanilishi.

29-mavzu. Kriptovalyutalar bozori

Kripto aktivlar. Kriptovalyuta – raqamli valyuta sifatida. Kriptovalyutalarning iqtisodiy mohiyati va yuridik statusi xususidagi bahsli holatlar. Kriptovalyuta turlari. Kriptovalyutalar qo'llanish xususiyatlari. Kriptovalyutalar bilan operasiyalar: sotib olish va sotish. Blokcheyn texnologiyalari. Mayning. Bitkoin. Kriptovalyutalar kursiga ta'sir etuvchi omillar. O'zbekistonda kriptoaktivlar muomalasini tashkil etish. Mangu kristavalyutasi amal qilish mexanizmi.

30-mavzu. Xalqaro qimmatli qog'ozlar bozori

Xalqaro qimmatli qog'ozlar iqtisodiy mohiyati va qo'llanish xususiyatlari. Xalqaro qimmatli qog'ozlar turlari. Xalqaro aksiyalar va obligasiyalar. Evroaksiyalar. Evroobligasiyalar. Qisqa muddatli evroqog'ozlar. Evrodepozit sertifikatlar. Depozitar tilxatlar. Amerika depozitar tilxatlari. Global depozitar tilxatlar. Xalqaro qimmatli qog'ozlar bozori amal qilish mexanizmi. Xalqaro qimmatli qog'ozlar savdosi tashkilotchilari. Xalqaro qimmatli qog'ozlari chiqarishda emitentga qo'yiladigan talablar. Xalqaro qimmatli qog'ozlar afzalliklari va kamchiliklari. Mamlakatimizdagi emitentlar tomonidan xalqaro qimmatli qog'ozlar muomalaga chiqarish.

31-mavzu. Qimmatbaho metallar bozori

Qimmatbaho metallar bozori xususiyatlari. Valyutalar bo'yicha oltin standart bekor qilingacha qimmatbaho metallar bozori rivojlanishi. Qimmatbaho metallar bozori ishtirokchilari: qazib oluvchi sanoat korxonalari, qayta ishlovchi sanoat korxonalari, birjalar, investorlar, banklar, professional vositachilar. Oltin bozori amal qilish mexanizmi. Xalqaro oltin bozorlari markazlari. Qimmatbaho metallar savdosida hosilaviy instrumentlar qo'llanilishi. Oltin bo'yicha svoplar turlari: vaqt bo'yicha svop (moliyaviy svop), metallning sifati bo'yicha svop, joylashgan joyiga ko'ra svop. Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozlari sharoitida oltin savdosi.

32-mavzu. Moliya bozori tahlili

Moliya bozori tahlilining tashkiliy xususiyatlari. Qimmatli qog'ozlar tahlili. Moliya bozori fundamental tahlili va unda e'tibor qaratiladigan jihatlar. Fundamental tahlilga ta'sir etuvchi omillar. Emitent joriy moliyaviy holati fundamental tahlili. Moliya bozori texnik tahlili. Moliya bozori tahlilida trendlar. Yapon shamlari turlari va modellari.

33-mavzu. Moliya bozori risklari va portfelni boshqarish

Moliya bozori risklari: mohiyati, asosiy turlari va baholash usullari. Bozor risklari. Fond riski. Foiz riski. Valyuta riski. Tizimli risk va uni aniqlash indikatorlari. Portfel nazariyasi: Markovisgacha va undan keyingi baholash usullari. Indeksga bog'liq portfel samaradorlik mezoni. Moliya bozori risklarini pasaytirish va oldini olish imkoniyatlari. Portfelni boshqarishda risklarni baholash amaliyoti. Diversifikasiyalash va uning portfelni boshqarishdagi ahamiyati.

34-mavzu. Fond birjalari va fond bozori ishtirokchilari

Fond birjasi funksiyalari va tashkiliy tuzilmasi. Fond birjasi faoliyat prinsiplari. Fond birjalarida listing talablari. Fond birjasi infratuzilmasi va birja

savdolari ishtirokchilari. Investisiya vositachisi, investisiya maslahatchisi, investisiya fondi, investisiya aktivlarini ishonchli boshqaruvchi, tranfer-agent, qimmatli qog'ozlarning birjadan tashqari savdosi tashkilotchisi, dilerlar, market-meykerlar va brokerlar. Fond birja savdolari mexanizmlari. Fond birjalarida elektron savdo tizimlari. Birja auksioni turlari. Qimmatli qog'ozlar depozitariysi faoliyat mexanizmi. Hisob-kitob- kliring palatasi. Toshkent RFB. ELSIS-SAVDO.

35-mavzu. Moliya bozorida banklar va nobank kredit institutlari

Moliya bozorida banklarning ishtiroki. Tijorat banklari emitent sifatida. Banklar tomonidan muomalaga chiqariladigan moliyaviy instrumentlar. Banklar moliyaviy vositachilar va savdo tashkilotchilari sifatida. Banklarning faol investor sifatidagi faoliyati. Moliya bozorida nobank kredit institutlari. Pul bozorida nobank kredit institutlari faoliyat mexanizmi. Mikrocredit tashkilotlari va lombardlarning moliya bozoridagi faoliyati xususiyatlari.

36-mavzu. Investisiya va pay fondlari

Investisiya fondlarining iqtisodiy mohiyati va yuzaga kelishi. Investisiya fondlarining bozor sharoitidagi ahamiyatli jihatlari. Xorijiy amaliyotda investisiya fondlari tashkiliy tuzilmasi. Mamlakatimizda kollektiv investisiyalash amaliyotining tashkiliy-huquqiy asoslari. Investisiya fondlarini davlat ro'yxatidan o'tkazish tartibi. Investisiya fondlari investisiya portfelini diversifikasiyalash. Mamlakatimizda investisiya fondlari faoliyatining amaliy jihatlari. Pay fondlari tashkiliy jihatlari va faoliyat tartibi.

37-mavzu. Moliya bozorini tartibga solish

Moliya bozorini tartibga solishga ob'ektiv zarurat. Moliya bozorini tartibga solish usullari. Moliya bozorida o'zini o'zi tartibga solish. Moliya bozorini davlat tomonidan tartibga solish. Moliya bozorini tartibga solishda davlatning funksiyalari. Mamlakatimizda moliya bozorini tartibga solish bo'yicha vakolatli davlat organlari. Moliya bozorini tartibga solishda megaregulyator qo'llanilishi. Mamlakatimizda moliya bozorini tartibga solish bo'yicha vakolatli davlat organlari faoliyat yo'nalishlari. Moliya bozorini tartibga solishda Kapital bozorini rivojlantirish agentligi ishtiroki.

IV BO'LIM. XALQARO VALYUTA-KREDIT MUNOSABATLARI

38-mavzu. Valyuta tizimi va munosabatlari, valyuta bozori va kursi

Valyuta munosabatlari va valyuta tizimining asosiy xususiyatlari. Valyuta tizimi tushunchasi va ko'rinishlari. Valyuta tizimining elementlari. Valyuta

bozorlari: tushunchasi, funksiyalari va ishtirokchilari. Valyuta bozorida banklarning roli. Valyuta bozorlarining turlari. Valyuta bozorlarining qatnashchilari. Pul bozorlari. Chet el valyutasi kotirovkasi. Kotirovka uslublari: to'g'ri va teskari. Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozining valyuta bozorlariga nisbatan salbiy ta'siri va unga barham berish yo'llari.

39-mavzu. Valyuta operatsiyalari va ularning turlari

Xalqaro valyuta bozorlaridagi operatsiyalarning nazariy asoslari. Valyuta operatsiyalarining klassifikatsiyasi. Naqd bitimlar. Chet el valyutasi ishtirokidagi muddatli bitimlar. Forvard operatsiyalarining umumiy tavsifi. Forvard operatsiyalari uchun belgilangan vaqt. Forvard kelishuvlaridan foydalanish. Forvard kurslarini hisoblash yo'llari. Spotgacha bo'lgan valyutalashtirish kuni kelishuvlari uchun autrayt kurslari. Siniq kunlar uchun forvard kursi. Forvard kross-kurslari. Forvard-forvard operatsiyalari. Valyuta svoplari. Svop kotirovkalari. Svop kelishuvlaridan foydalanish. Konversion operatsiyalarining tavsifnomasi. Spot ko'rinishidagi operatsiyalar. Valyuta kursi va kotirovkalari. Bit va Offer tomonlari hamda valyuta kurslari kotirovkasidagi marjaning o'lchami. Ochiq valyuta pozitsiyalarining ko'rinishi. Marjalar va arbitrajning konversion operatsiyalari. Kross-kurslarning mexanizmi. Pul bozoridagi depozit operatsiyalarining mazmuni. Foiz stavkalari va oddiy foiz formulasi. Foiz stavkalari kotirovkalarida Bit va Offer tomonlari va marja. Depozit pozitsiyalari va foiz arbitraji. Banklararo va mijozlar depozitlari. Valyuta bozorlarida spekulativ amaliyotlarni rivojlanishiga yo'l qo'ymaslik.

40-mavzu. Valyuta siyosati, inqirozlari va risklaridan xedjirlash

Valyutani tartibga solish va valyuta nazorati. Valyuta siyosati va uni amalga oshirishda qo'llaniladigan instrumentlar. Valyuta kursini barqarorlashtirish siyosati. Devalvasiya va revalvasiyalarning tashqi savdoga to'g'ri va teskari ta'siri. Rivojlanayotgan mamlakatlar valyuta siyosatining umumiy xususiyatlari. Valyuta cheklovlari: sabablari, mohiyati, shakllari. Valyuta cheklovlarining asosiy xususiyatlari. Valyuta cheklovlari taraqqiyoti va uning oqibatlari. Valyuta kursining ko'tarilishi va pasayishiga ta'sir etuvchi omillar. Opsion kelishuvlar. Valyuta arbitraji. Valyuta operatsiyalari nazorati va ularni boshqarish.

41-mavzu. To'lov balansi. Xalqaro hisob-kitoblar, kredit munosabatlar

To'lov balansi tushunchasi, asosi va uning tarkibi. To'lov balansini davlatlararo boshqarish muammolari. To'lov balansini boshqarish modellari va konsepsiyalarining tahlili. Tashqi savdoda kreditning ahamiyati. Xalqaro kreditning shartlari va shakllari. Xalqaro kreditning davlat tomonidan boshqarilishi. Moliya bozorlarining globallasuvi, bu jarayonning salbiy va ijobiy jihatlari.

Globallashuvning xalqaro kredit munosabatlariga ta'siri. Xalqaro kreditlar bo'yicha qarzdorlik muammosi va uni hal qilish yo'llari. Xalqaro moliya-kredit tashkilotlari – Jahon banki guruhi, Osiyo taraqqiyot banki, Islom taraqqiyot banki, Evropa tiklanish va taraqqiyot banki kreditlaridan foydalanishni faollashtirish.

42-mavzu. Soliqlar va soliqqa tortish

Soliq tushunchasi, soliqqa tortishning shart-sharoiti. Soliqqa tortishning umumiy va xususiy prinsiplari. Soliqlarning funksiyalari: fiskal va nazorat funksiyalari. Yagona soliq nazariyasi. Egri va to'g'ri soliqlarning o'zaro nisbati nazariyasi. Lorens egri chizig'i. Soliq nazariyasi va davlatning soliq siyosati. Soliq mexanizmi va uning tarkibi, soliq turlari. Soliq elementlari, sub'ekti, ob'ekti, manbasi, stavkalari, imtiyozlari, soliqqa tortiladigan va tortilmaydigan daromadlar, soliq yuki, soliq deklarasiyasi. Soliq stavkalarining turlari. Soliq imtiyozlarining turlari. Soliqqa tortiladigan bazaning kamaytirilishi. Soliq to'g'risidagi qonun hujjatlarining prinsiplari. Soliqlarni hisoblash va undirish usullari. Soliq deklarasiyasi va uning turlari. Foyda solig'ini to'lovchilar. Bank va sug'urta tashkilotlari bo'yicha chegirmalar. Qo'shilgan qiymat solig'ining mohiyati, hisoblash usullari. Soddashtirilgan soliqqa tortish tizimida yagona soliq to'lovini hisoblashning xususiyatlari. Savdo va umumiy ovqatlanish korxonalari yagona soliq to'lovini hisoblashning o'ziga xos xususiyatlari. Aksiz solig'i to'lash tartibi, imtiyozlar. Er qa'ridan foydalanganlik uchun soliqni hisoblash va byudjetga o'tkazish tartibi. Suv resurslardan foydalanganlik uchun soliqni hisoblash tartibi va to'lash muddatlari. Mol-mulk solig'ini hisoblash usullari va muammolari.

43-mavzu. Investisiya va investisiyalar (loyihalar)ni moliyalashtirish

Investisiyalarni mazmuni, iqtisodiy mohiyati va ahamiyati, tasnifi va shakllari. Investision huquq tushunchasi va investisiya qonunchiligi. Investision faoliyatni tartibga solish sohasidagi munosabatlar va ularning xususiyatlari. Investisiya muhiti tushunchasi, aniqlovchi omillar. Jahon banki tomonidan investisiya muhitini baholash. Xo'jalik sub'ektlarining aktiv va passiv investisiya siyosatlari. Xalqaro investisiyalarning turlari va asosiy vositalari. Xalqaro investisiya oqimlari va bozorlari. To'g'ridan-to'g'ri xalqaro investisiyalarni turlari va ularning amal qilish tamoyillari (Lisenzion kelishuvlar, franchayzing, lizing, tolling). Investisiyalarni moliyalashtirish tartiblari va usullari. Kapital investisiyalarni moliyalashtirish tamoyillari: maqsadga muvofiq moliyalashtirish; muddatli moliyalashtirish; investision qarorlar asosida moliyalashtirish; tanlangan usullar asosida moliyalashtirish; investisiyalashda vaqt omilini hisobga olgan holda moliyalashtirish; loyiha pul oqimlaridan kelib chiqib moliyalash. Investision loyihalarni sindisiyalashgan kredit hisobiga moliyalashtirishni tashkil etish.

Investision loyihalar samaradorligining baholash ko'rsatkichlari. Loyiha jarayoni va jamoasini boshqarishda samarali strategiyalar. Loyiha risklarini baholash usullari. Loyiha risklarining miqdoriy va ekspert tahlili. Davlat-xususiy sektor hamkorligida amalga oshiriladigan loyihalarning tashkiliy-huquqiy tuzilishi va uning asoslari. Investision loyiha tushunchasi, maqsadi va tarkibi. Loyihalarni tasniflash: yirik va kichik, ichki va tashqi, texnik va notexnik, iqtisodiy va ijtimoiy. Loyiha ishtirokchilari. "Loyihani boshqarish" tushunchasi, loyihalarni boshqarishning investisiyalarni boshqarish va uning funksional boshqaruvi bilan o'zaro bog'liqligi. Loyihaning hayotiylik davri: investisiyalashdan oldingi, investisiya davri va ekspluatasiya fazasi. Loyihaviy moliyalashning asosiy shakllari va sxemalari. Loyiha samaradorligini hisoblash uchun zaruriy ma'lumotlar. Loyihadagi risk turlari. Loyiha risklarini baholash. Loyihalarni moliyalashtirishda risklarni hisobga olish. Investision portfelni shakllantirish mexanizmi. Risk to'g'risida ma'lumotlarni hujjatlashtirish. Loyiha risklarini tahlil qilish usullari.

44-mavzu. Sug'urtaning mazmun mohiyati, turlari. O'zbekistonda sug'urta bozori ishtirokchilarining moliyaviy va investision loyihaviy faoliyati

Sug'urta haqida tushuncha. "Sug'urta" atamasining mazmun mohiyati. Sug'urtaning funksiyalari, kelib chiqishi. Sug'urta fondlari, ularning shaklanishi va foydalanish yo'nalishlari. Sug'urtada risk menejmenti. Sug'urta shartnomasi va polisi. Sug'urta tashkiloti moliyasi. Sug'urtada nazorati va monitoringi. Sug'urta zahiralarini shakllanish usullari. Sug'urta munosabatlarida qatnashuvchi tomonlarning huquq va majburiyatlari. Sug'urta qonunchiligida Fuqarolik Kodeksining tutgan o'rni va ahamiyati. O'zbekiston Respublikasining "Sug'urta faoliyati to'g'risida"gi Qonuni: uning tuzilishi va mazmuni. Sug'urta tarif stavkasi. Hayot sug'urtasi, uning asosiy turlari. Annuitet va renta. Sug'urtalovchi moliyasi. Sug'urtalovchining investisiya portfeli. Sug'urta zahiralarini joylashtirish qoidalari. Sug'urta tashkilotlarining investisiya faoliyatini davlat tomonidan tartibga solish. O'zbekistonda sug'urta bozorini tuzilishi. Sug'urta bozorni asosiy professional ishtirokchilari: sug'urtachilar, sug'urta vositachilari, sug'urta syurveyerlar, adjasterlar, aktuariylar, assistans. Sug'urta kompaniyalarining rivojlanishida marketingning o'rni hamda ahamiyati. Sug'urta kompaniyalari faoliyatida marketing munosabatlarini shakllanish va rivojlanish bosqichlari. Sug'urtalovchining marketing strategiyasini tashkil etuvchi jihatlar. Hozirgi sug'urta tashkilotlari marketing strategiyasining asosiy yo'nalishlari. Xalqaro sug'urta hamjamiyatlari va ular bilan hamkorlik qilish yo'llari. Tashqi iqtisodiy faoliyat sug'urtasining rivojlanishi va sug'urtaning turlari. Xalqaro iqtisodiy faoliyatni boshqarishda sug'urtalash turlari.

FOYDALANILGAN VA TAVSIYA ETILADIGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

I. Normativ huquqiy hujjatlar va metodologik ahamiyatga molik nashrlar

- 1.1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – T.: O'zbekiston, 2023. 76 b.
- 1.2. O'zbekiston Respublikasining 2024-yil 24-dekabrda O'RQ-1011-sonli "2025-yil uchun O'zbekiston Respublikasining Davlat budjeti to'g'risida"gi Qonuni
- 1.3. O'zbekiston Respublikasining 2000-yil 14-dekabrda 158-II-sonli "Budget tizimi to'g'risida"gi Qonuni
- 1.4. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 5-noyabrda O'RQ-580-sonli "Banklar va bank faoliyati to'g'risida"gi Qonuni, (yangi tahriri)
- 1.5. O'zbekiston Respublikasining 2008-yil 22-iyulda O'RQ-163-sonli "Qimmatli qog'ozlar bozori to'g'risida"gi Qonuni
- 1.6. O'zbekiston Respublikasining 2019-yil 25-dekabrda O'RQ-598-sonli "Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to'g'risida"gi Qonuni
- 1.7. O'zbekiston Respublikasining 2021-yil 23-noyabrda O'RQ-730-sonli "Sug'urta faoliyati to'g'risida"gi Qonuni
- 1.8. O'zbekiston Respublikasining Soliq kodeksi, (yangi tahriri). <https://lex.uz/docs/-4674902>
- 1.9. O'zbekiston Respublikasining Budget kodeksi. <https://lex.uz/mact/-2304138>
- 1.10. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrda PF-158-sonli "“O'zbekiston - 2030” strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni
- 1.11. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvarda PF-60-sonli "2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni
- 1.12. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrda PF-6079-sonli "“Raqamli O'zbekiston - 2030” strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni
- 1.13. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 27-avgustda PF-6300-sonli "Davlat moliyaviy nazorati tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni
- 1.14. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 13-aprelda PF-6207-sonli "Kapital bozorini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni
- 1.15. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 18-martda PQ-2847-sonli "Moliya organlari faoliyatini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Qarori
- 1.16. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2007-yil 28-fevralda PQ-

594-sonli “Davlat budgetining g‘azna ijrosi tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Qarori

1.17. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 23-oktabrdagi PQ-5265-sonli “Sug‘urta bozorini raqamlashtirish va hayot sug‘urtasi sohasini rivojlantirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi Qarori

II. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti asarlari

2.1. Mirziyoev Sh.M. Yangi O‘zbekiston Strategiyasi. – Toshkent: “O‘zbekiston” nashriyoti, 2021. 464 bet.

2.2. Mirziyoev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta‘minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. O‘zbekiston Respublikasi Konstitusiyasi qabul qilinganligining 24 yilligiga bag‘ishlangan tantanali marosimdagi ma’ruza. – T.: “O‘zbekiston”, 2016. - 48 b.

2.3. Mirziyoev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat’iy tartib intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak. – T.: “O‘zbekiston”, 2017. - 103 b.

2.4. Mirziyoev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti lavozimiga kirishish tantanali marosimiga bag‘ishlangan Oliy Majlis palatalarining qo‘shma majlisidagi nutq. – T.: “O‘zbekiston”, 2016. - 56 b.

2.5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoevning 2024 yil 29 noyabrdagi Oliy Majlisga Murojaatnomasi. <https://parliament.gov.uz/articles/2135>

III. Darslik, o‘quv qo‘llanma, o‘quv-uslubiy qo‘llanma, ilmiy maqola va ilmiy tesizlar to‘plami

3.1. Abdullaeva Sh.Z. Bank ishi. Darslik. – T.: “Iqtisod-Moliya”, 2017.-732 b.

3.2. Azizov U.O‘. O‘zbekiston iqtisodiyotining barqaror oshishini ta‘minlashda monetar va fiskal dastaklar ta’siri – T.: Iqtisod-Moliya, 2013. Monografiya. – 93 b.

3.3. Ataniyazov J., Alimardonov E. Xalqaro moliya munosabatlari. – T.: “O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati”, 2014. - 432 b.

3.4. Bobakulov T. va boshq. Xalqaro valyuta operatsiyalari va hisob-kitoblar. Darslik. – T.: “Iqtisod-Moliya”, 2018. - 148 b.

3.5. Butikov I. L. Qimmatli qog‘ozlar bozori. -Toshkent: Konsaditinform, 2001.

3.6. Vahobov A., Jo‘raev A. Soliqlar va soliqqa tortish. Darslik. -T.: Sharq, 2009. – 526 b.

3.7. Vahobov A., Malikov T. Moliya. Darslik. T.: Noshir, 2011 y. -712 b.

3.8. Gadoev E.F. va boshq. Yuridik shaxslarni soliqqa tortish: Darslik. 2-

nashr. – T.: “IQTISOD-MOLIYA”, 2017. – 616 b.

3.9. Jo‘raev A. Davlat byudjeti daromadlarini shakllantirishning samarali yo‘llari. – T.: Fan, 2004. – 243 b.

3.10. Jo‘raev A., Usmanova M. Jismoniy shaxslarni soliqqa tortish. O‘quv qo‘llanma. – T.: “Sano-standart”, 2015. – 216 b.

3.11. Isakov J.Ya. Bank risklari – T.: Iqtisod-Moliya, 2017. O‘quv qo‘llanma. – 99 b.

3.12. Лаврушина О.И. «Новые модели банковской деятельности в современной экономике» монография/ коллектив авторов. –М.: КНОРУС, 2015. – 168 с.

3.13. Лаврушина О.И. «Устойчивость банковской системы и развитие банковской политики» монография/ коллектив авторов. –М.: КНОРУС, 2014. – 280 с

3.14. Malikov T.S., Xaydarov N.X. Moliya: umumdavlat moliyasi. O‘quv qo‘llanma. – T.: «IQTISOD-MOLIYA», 2009. – 556 b.

3.15. Mamatov B.S., Xo‘jamqulov D.Yu., Nurbekov O.Sh. Investisiyalarni tashkil etish va moliyalashtirish. Darslik. – T.: Iqtisod-moliya, 2014. – 608 b.

3.16. Nosirov E. va boshq. Investisiya risklarini boshqarish. O‘quv qo‘llanma. – T.: Fan va texnologiya, 2011. – 148 b.

3.17. Ольхова Р.Г. «Банковское дело: управление в современном банке» учебное пособие. –М.: КНОРУС, 2015. – 282 с.

3.18. Omonov A.A. Tijorat banklarining moliyaviy resurslarini boshqarish. T.: “Fan va texnologiya”, 2010. –248 b.

3.19. Rashibov O.Yu., I.I. Alimov, I.R.Toymuhamedov, R.R. Tojiev. Pul, kredit va banklar. Darslik. – T.: TDIU, 2011. – 328 b.

3.20. Рубцов Б. Современные фондовые рынки: Учебное пособие для вузов. – М.: Alpina Biznes Buks, 2007. — 926 s.

3.21. Toshmurodova B., Elmirzaev S., Tursunova N. Moliyaviy menejment. Darslik. – T.: Iqtisod-moliya, 2017. – 338 b.

3.22. Xabibullaev I. Iqtisodiy matematik usullar va modellar. O‘quv qo‘llanma. – T.: “Tafakkur bo‘stoni”, 2012. – 112 b.

3.23. Shennaev X.M. O‘zbekiston sug‘urta bozori. O‘quv qo‘llanma. – Toshkent, 2013. – 260 b.

3.24. Shennaev X.M., Ochilov I.K., Shirinov S.E., Kenjaev I.G‘. Sug‘urta ishi. O‘quv qo‘llanma. – Toshkent, 2014. – 247 b.

3.25. Shennaev X.M., Xalikulova G.T., Abduraxmonov I.X. Tashqi iqtisodiy faoliyat sug‘urtasi. Darslik. – Toshkent, 2014. – 110 b.

3.26. Suyunov D.X., Xolbayev B.A. Loyiha boshqaruvi: uslub va standartlar. O‘quv qo‘llanma. 2021. – 208 b.

3.27. Elmirzaev S. Korporativ moliya. O'quv qo'llanma. – T.: “Sano-standart”, 2015. – 256.

3.28. Elmirzaev S. Korporativ moliya. Darslik. – T.: “Iqtisod-moliya”, 2019. – 364 b.

3.29. Elmirzaev va boshq. Moliya bozori. Darslik. – T.: “Iqtisod-moliya”, 2019. – 324 b.

3.30. Tuychiyev A.J., Tashmummedova D.A. G'aznacilik. Darslik. – T.: “IQTISOD MOLIYA” 2019. - 834 b.

3.31. Абдурахмонов, И. Х. (2021). Теория и практика страхования. Учебник. Т.: Иқтисод-молия,-696 с.

3.32. Финансы предприятий: учебное пособие. 2-е изд. доп. и перераб. / А. Ю. Тарасова, В. А. Быков. - Ярославль: ООО «ПКФ «СОЮЗ-ПРЕСС», 2023. - 126 с.

3.33. Бакиров А. Ф. Формирование и развитие рынка страховых услуг / А. Ф. Бакиров. - М.: Финансы и статистика, 2016. - 692 с.

IV. Internet saytlari

4.1. <https://cbu.uz/ru/> - O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining rasmiy sayti

4.2. www.worldbank.org – Jahon banki guruhi

4.3. www.gov.uz – O'zbekiston Respublikasi xukumat portali.

4.4. www.mf.uz – O'zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi

4.5. www.cbu.uz – O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki

4.6. www.lex.uz – O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi.